

De moeizame relatie tussen **bruine kiekendief**

De bruine kiekendief is het leven vaak zuur gemaakt. Door vervolging en pesticidengebruik raakten we deze typische Nederlandse soort bijna kwijt. In de jaren tachtig en negentig kwam hij glorieus terug, maar sinds de eeuwwisseling gaat het weer minder. In Afrika én in Nederland.

Van de drie soorten kiekendief die in Nederland broeden is de bruine verreweg de algemeenste. Dit is altijd zo geweest, want Nederland liep van oudsher over van geschikt leefgebied voor deze soort: moerasland. Het is dan ook een vogel met vele volksnamen, zoals rietwouw en hoanskrobber (hanenschrobber), een aanwijzing dat de soort goed bekend was bij de plattelandsbevolking. Niet dat het nu een populaire vogel was, integendeel! De officiële Nederlandse naam – afgeleid van kuikendief – wijst op de voorheen grote populariteit van ‘bruintje kiek’.

Een echte moerasjager

De bruine kiekendief is een echte moerasvogel, met een voorkeur voor rietland. Lokaal kan de soort, als er sprake is van een hoge muizendichtheid, ook drogere habitat bezetten, zoals bouwland. Van de drie soorten broedt en jaagt de bruine kiekendief in de natste en hoogste vegetaties. Alle kiekendieven hebben een actieve manier van jagen,

waarbij ze laag boven de grond hun jachtgebied afzoeken op een kenmerkende manier, met veel draaien, schommelen, kort bidden. Ze kunnen zo jagen omdat kiekendieven een groot vleugeloppervlakte hebben ten opzichte van hun gewicht. De bruine kiekendief hanteert een rustiger jachtvlucht dan de blauwe en de grauwe. Hij jaagt veel dicht bij het nest dan deze soorten en zoekt zijn jachtgebied ook grondiger af. Dat is vermoedelijk vanwege de complexiteit van de habitat en omdat de dichtheid aan prooien in natte habitats groter is dan in drogere, meer open habitats; die laatste heeft de voorkeur van de blauwe en grauwe kiekendief. Met zijn lange poten kan de bruine kiek prooien grijpen in tamelijk hoge vegetaties. Tijdens het jagen gebruikt de bruine kiekendief ook

zijn gehoor, dat bij kiekendieven beter ontwikkeld is dan bij andere roofvogels. De kop is een beetje uilachtig door de opvallende gezichtskraag, gevormd door rijen stijve veren. De bruine kiekendief is in Europa vooral een broedvogel van de laagvlaktes en delta's. Het aantal wordt geschat op hooguit 140.000 paar. De moerasrijkste landen van Europa herbergen de meeste bruine kiek. Rusland telt 40.000 tot 60.000 paar, Oekraïne 13.800 tot 23.600 paar. Nederland neemt in Noordwest-Europa een belangrijke plaats in, met naar schatting 1300 tot 1450 paren aan het einde van de jaren negentig. De verspreiding van de bruine kiekendief in Nederland is geconcentreerd in het lage deel van ons land en sluit naadloos aan bij de laaglanden van Noord- en Oost-Duitsland, Polen, Wit-Rusland en Oekraïne. Over het algemeen nemen de aantallen in Noord-Europa toe, en in Zuid-Europa juist

ven en mensen

af. In mediterrane landen als Spanje heeft de soort te lijden van verdroging van de broedgebieden. In Frankrijk is vergiftiging door lood een probleem voor bruine kiekendieven. Ze krijgen dit binnen via hagel in de lichamen van dode watervogels. In Oost-Europa worden nog steeds veel wetlands drooggelegd.

Broedgebieden schuiven op

Omdat de algehele trend niet negatief is, wordt de bruine kiekendief door BirdLife International niet als bedreigd beschouwd. Overigens zal klimaatverandering zorgen voor een verandering van de verspreiding. Zuid- en Zuidwest-Europa zullen door verdroging grotendeels ongeschikt worden als broedgebied. De verwachting is dat de soort juist zijn broedgebied zal kunnen uitbreiden naar het noorden, noordoosten en het noordwesten, omdat het daar klimatologisch gezien almaar gunstiger zal worden voor bruine kiekendieven.

Net als veel andere roofvogels heeft de bruine kiekendief het honderden jaren lang zwaar te verduren gehad door intensieve vervolging; in heel Europa, maar zeker in een dichtbevolkt land als Nederland. Het heeft ervoor gezorgd dat de maximale draagkracht van veel bij uitstek geschikte broedgebieden nergens werd gehaald. Tot in de jaren vijftig werd de soort nog vervolgd. Een bekend voorbeeld stamt uit 1951. In dat jaar – de soort was toen al wettelijk beschermd! – kregen jachtopzieners in de Noordoostpolder het voor elkaar om minstens 400 bruine kiekendieven om zeep te helpen. De beruchte ellende met de pesticiden in de landbouw betekende bijna de nekslag; eind jaren zestig was de soort met nog maar enkele tientallen paren in Nederland vertegenwoordigd.

Ook droge Sahel van invloed

Na het verbod op pesticiden nam de bruine kiekendief snel toe in aantal. De vervolging was inmiddels niet meer van significante betekenis en toen het ingepolderde Zuid-Flevoland geheel met riet werd ingezaaid, was het hek van de dam. De aantallen piekten tot zo'n 1300 paar bruine kiekendieven in het midden van de jaren negentig. Die gloriejaren liggen nu wel achter ons. Sinds een jaar of tien nemen de aantallen langzaam

af, vooral in de noordelijke helft van Nederland. De Oostvaardersplassen, de Lauwersmeer, de Biesbosch en de Wieden waren rond 1980 de belangrijkste broedgebieden van Nederland, maar naderhand werden de Waddeneilanden steeds belangrijker. In vergelijking met andere roofvogels broedt een groot deel van de Nederlandse bruine kiekendieven in Natura 2000-gebieden: zo'n 48%. Alleen voor de zeer schaarse blauwe

kiekendief is dat percentage hoger.

Hoe de bruine kiekendief zal varen, hangt voor een deel samen met de omstandigheden in het overwinteringsgebied in West-Afrika. Het boek *Living on the edge, wetlands and birds in a changing Sahel* (Zwarts et al., 2009) laat duidelijk zien dat de afwisseling van natte en droge jaren in de Sahel ook de bruine kiekendief in haar greep heeft; net zoals het geval is met veel andere trans-Saharatrekkers, zoals de purperreiger. De sterfte onder bruine kiekendieven is hoger in jaren met een lage afvoer van water in de innerdelta van de Niger en van de rivier de Senegal. In natte jaren is er veel optimaal voedselgebied en is de sterfte lager.

Nog steeds vervolgd

Het beheer van gebieden die voor bruine kiekendieven geschikt zijn om er te broeden kan in Nederland beter. Vooral grote, natte en overjarige rietvelden zijn van groot belang voor de bruine kiek. Hier kunnen zich veel paren vestigen, vooral als de omgeving bestaat uit florissant voedselgebied, met veel kleine zoogdieren, vogels en amfibieën. Het broedsucces is hier hoger dan in kleine en droge rietvelden, waar de bruine kiek als grondbroeder veel gevoeliger is voor predatie door vossen en kraaien. En door mensen, want de vervolging van bruine kiekendieven in ons land is de laatste jaren weer toegenomen. De verhouding tussen mensen en bruine kiekendieven blijkt na eeuwen nog steeds een moeizame. ●

